

בשלח ז

ב. דער מקור פון דער סברא — אז וויבאלד מיט דער זאך איז געטאן געווארן איין מצוה (עירוב תבשילין), איז ראוי צו טאן דערמיט נאך א מצוה (לחם משנה וסעודת שבת) — איז אין גמרא: ביי עירובי חצירות: „רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא (שערבו בו אתמול ערובי חצירות)¹ מברכין עלי' המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד בי' מצוה חדא נעביד בי' מצוה אחרית“.

און אויך ביי עירובי חצרות שטייט אין מהרי"ל: „ובליל שבת ובשחריתו אני מניחו ללחם משנה .. ואמר דגם בליל שבת יכולין לאוכלו .. רק חביב עליו להרבות בו מצוה“, „בסעודה שלישית בשבת .. הי' בוצע על ככר .. אותו שעירב בו עירובי חצרות כו“; און אזוי ברענגט דער מהרש"ל¹⁰: „וכן נהגו בעירובי חצרות“ (אז מ'עסט עס ערשט ביי דער סעודה שלישית, נאכדעם ווי מ'לייגט עס צו לחם משנה ביי די צוויי ערשטע סעודות, ווי ביי עירוב תבשילין).

אבער ביי דעם דין ברענגט אראפ

א. ביי עירוב תבשילין איז דער דין, אז נאָלד נאָכדעם ווי מ'ענדיקט צו-גרייטן אלע צרכי שבת מעג מען אויפ-עסן דעם עירוב (נאָך אינעם טאָג פון יו"ט) — שטייט אָבער אין מהרי"ל², אז ער האָט איינגעפירט „להניח ככר העירוב (תבשילין) ללחם משנה בליל שבת ובשחריתו ובסעודה שלישית הי' בוצע עלי'“. און אזוי ברענגט אויך דער מהרש"ל³: „ומאחר שצ"ל העירוב קיים אין ראוי לאוכלה עד ליל שבת, ומ"מ הי' מנהג מהר"ם להניחה הככר תחת הלחם משנה בליל שבת ולמחרתו ובסעודה ג' הי' בוצע עליו מאחר דאיתעביד בי' מצוה א' ראוי לעשות עליו מצות אחרות“.

אויך דער אלטער רבי ברענגט אראפ אַט דעם מנהג אין שו"ע⁴, וז"ל: „לכתחילה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת .. ומ"מ מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של ע"ת עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו .. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת כדי לעשות בו מצות הרבה שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת ובסעודה שלישית בוצעין עליו“.

(5) ברכות לט, סע"ב. שבת קיז, סע"ב (בשינוי לשון קצת).

(6) ולפי' א' ברא"ה ברכות שם — עירובי תחומין. אבל במאירי ברכות ושבת שם מפרשו על עירוב תבשילין (ובברכות שם שולל הפי' דקאי על עירובי תחומין או עירובי חצירות „אאיכ' נפרש בה שהי' בוצע בה למחרת“ וראה ראה שם. חי' הר"ן שבת שם). וכי' באוצר הגאונים שבת שם (מרב יוסף גאון).

(7) פרשי' ברכות שם.

(8) הל' עירובי חצירות.

(9) שם הל' שבת.

(10) ביצה שם. הובא בב"ח וט"ז שם.

(1) ביצה יז, ב. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו היה. טושרע אויף סתקכ"ז סט"ז. שו"ע אדה"ז שם סכ"ה.

(2) הל' עירובי תבשילין בסופו. הובא בבאר היטב סתקכ"ז סק"ב.

(3) ישי"ש ביצה פ"ב סר"ס יח. הובא בב"ח סתקכ"ז שם. ט"ז שם סקיד"ד. מג"א שם סקט"ו.

(4) דלעיל הערה 1.

אין די ערשטע צוויי סעודות פון שבת איז דאך דא א גרעסערע חשיבות ווי אין דער סעודה שלישית¹⁶: לויט כמה דיעות דארף מען ניט האבן קיין לחם משנה ביי דער סעודה שלישית; נאך-מער: אנדערע האלטן אז די סעודה שלישית דארף בכלל ניט האבן קיין פת (און סאיז גענוג א מאכל מחמשת המינים כו'), ביז אז עס זיינען פאראן דיעות אז מ'איז יוצא די סעודה מיט פירות וכו' —

איז ניט גלאטיק: פארוואס זאל מען אפלייגן צו „בוצע“ זיין אויפן ככר העירוב ביז דער סעודה שלישית ווען די אכילה (פון פת דוקא) איז ניט אזוי חשוב אדער אינגאנצן רשות — ס'וואלט דאך לכאורה מער מתאים געווען צו „בוצע“ זיין אויפן עירוב בסעודת שחרית, וואס דעמאלט וואלט מען מיטן עירוב געטאן ניט בלויז (צוויי מאל) די מצוה פון לחם משנה, נאר מ'וואלט אויך פארבונדן אכילת העירוב גופא מיט דער מצוה וחיוב פון סעודת שבת (א סעודה וואס מ'איז לכו"ע מחויב צו עסן פת¹⁷)?

מ'קען ניט זאגן, אז דאס איז צוליב דעם וואס דעמאלט טוט מען ביים ככר א דריטע מצוה — ברכת המוציא ביי דער סעודה שלישית — ווארום וויבאלד אז ביי דער סעודה שלישית איז (לכמה דיעות) נישט דער חיוב פון פת, איז אין דעם בלויז דא ברכת המוציא אלס ברכת הנהנין — איז דאך דאס פאראן אויך ווען מ'איז בוצע ביי דער סעודת שחרית (נוסף אויף דער מצוה פון לחם משנה).

דער אלטער רבי¹¹ נאר דעם פסק הלכה (פון רמ"א¹²): „ויש לבצוע עליו בשבת שחרית“ .. דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג' כמצוה אחרת — און ער ברענגט ניט אראפ דעם מנהג הנ"ל צו בוצע זיין אויפן עירוב ערשט ביי דער סעודה שלישית (כדי „להרבות בו מצוה“).

דארף מען פארשטיין: וויבאלד אז דער מהר"ל און דער מהרש"ל דער-מאנען דעם מנהג סיי ביי עירוב תבשילין און סיי ביי עירובי חצרות — היינט פארוואס ברענגט דער אלטער רבי דעם מנהג נאך ביי עירוב תבשילין¹⁴ (ובפרט, אז די סברא „הואיל ואתעביד ב' מצוה חדא נעביד ב' מצוה אחרית“ האט איר מקור ביי עירובי חצרות¹⁵, כנ"ל)?

ג. וועט מען דאס פארשטיין נאך-דעם ווי מ'וועט באווארענען א שווער-קייט אין דעם עצם מנהג צו בוצע זיין אויפן עירוב (תבשילין) ביי „סעודה ג' של שבת כדי לעשות בו מצות הרבה כו“:

(11) ארי"ה ס"י שצג ס"ג.

(12) שסצ"ד סי"ב. ממנהגים מהר"א טירנא (הובא בדרכי משה שם). ובמנהגים הנ"ל לפנינו הובא זה ב"ד"ן עירוב תבשילין (ובעירובי חצרות כ') „ישמור העירוב כל השנה“.

(13) בחצ"ג מוסיף „או בסעודת הלילה אם סועד משחשיכה ודאי, והוא כמנהג מהר"ם שהובא בב"י שסצ"ד. דרכי משה (ורמ"א) שם. וכן מפורש בירושלמי עירובין (פ"ו סה"ז). מברך עליו בלילי שוכתא כו". וכ"ה במאירי ואוצה"ג שבת שם (לענין עירוב תבשילין — כנ"ל הערה 6).

ובביאור הגר"א שם דבמנהגים חששו בערבית שלא יאכל קודם חשיכה. וראה לקמן הערה 41.

(14) ועד"ז במג"א (סתקכ"ז שם) שמביא מיש"ש המנהג בע"ת, אבל משמ"ס הסיוס שביש"ש, וכן נהגו בע"ת, ורק סמ"ס „ע"י שצ"ד“.

(15) אבל ראה לעיל הערה 6.

(16) בהבא לקמן — ראה טושי"ע ארי"ה סו"ס רצא ונ"כ שם. שו"ע אדה"י שם ס"ז.

(17) ראה טושי"ע ארי"ה סו"ס רעד. שו"ע אדה"י שם ס"ה. פסקי דינים להצ"צ ח"כ י"ט, ג [שנ"ג]. אבל להעיר משר"ע אדה"י ארי"ה סקפ"ח ס"י בהגה"ה.

ד. דער ביאור אין דעם:

אין גמרא¹⁸ ווערן געבראכט צוויי טעמים¹⁹ אויף דער תקנה פון עירוב תבשילין: (א) רבא זאגט „כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט", ופרשי: „מתוך שמערב זוכר את השבת ואינה מכלה את הכל ליו"ט וכו'" — וואס לפי זה איז די תקנה פון עירוב תבשילין „כדי להרבות בכבוד שבת"²⁰. (ב) „רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"י מיו"ט לחול" — און לויט אים איז דער טעם „כדי להרבות בכבוד יו"ט"²⁰.

פון די נפק"מ להלכה צווישן די צוויי טעמים זאגט דער רא"ש²¹: לויטן טעם פון רבא „כדי שיברור מנה יפה לשבת" מוז מען מאכן דעם עירוב דוקא ערב יו"ט, אינעם טאג ווען ער גרייט די מאכלים לכבוד יו"ט און דער עירוב וועט אים דערמאנען אין די צרכי שבת (ווייל אויב מ'וועט עס מאכן אין א פריערדיקן טאג, וועט עס אים נישט גענוג העלפן צו געדענקן זיינע צרכי שבת אינעם טאג פון ערב יו"ט²²): משא"כ לויטן טעם פון רב אשי „כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לחול" איז גענוג בלויז דאס וואס דער עירוב איז „קיים" ערב יו"ט, אבער עשיית העירוב קען זיין אויך פאר ערב יו"ט.

דער אלטער רבי ברענגט אראפ ביידע טעמים אין שו"ע²³ (נאר אין א פארקערטן סדר²⁴ — „א' כדי להרבות בכבוד יו"ט כו' הב' כדי להרבות בכבוד שבת כו'"), מיט דער אויבנדערמאנטער נפק"מ צווישן זיי להלכה, און פירט אויס: „לענין מעשה אין לערב לכתחלה אלא בעי"ט ממש ליו"ט זה בלבד כמו שנתבאר לפי טעם הב' אבל בדיעבד שכבר עירב ימים ימים רבים קודם יו"ט ובעי"ט ממש שכח כו' ולא עירב מותר לסמוך על עירובו כו'" — ד.ה. אז לכתחילה דארף מען זיך נוהג זיין צו באווארענען (אויך) דעם טעם „כדי שיברור מנה יפה לשבת כו'".²⁵

ה. דער חילוק צווישן די צוויי טעמים איז נישט נאר צי די תקנה איז צוליב יו"ט אדער צוליב שבת, נאר נאכ-מער — אין תוכן התקנה:

לויטן טעם פון רב אשי, איז דער תוכן התקנה שלילה — און אין צוויי פרטים: (א) צו באווארענען אז ענין (אסור), שלילי — מ'זאל נישט נכשל ווערן אינעם איסור פון בישול ביו"ט לצורך חול; און דערפאר (ב) קומט די תקנה צו (שולל זיין, צו) אסור'ן דעם בישול מיו"ט לשבת „אא"כ התחיל לבשל תבשיל אחד מעי"ט"²⁶.

משא"כ לויטן טעם פון רבא, איז תוכן התקנה חיוב — און אין די ביידע פרטים הנ"ל: (א) דורך דער תקנה ווערט באווארנט אז די הכנה צו שבת זאל זיין כדבעי (מען זאל בורר זיין „מנה יפה לשבת"); ובמילא (ב) אז דער עיקר

18 ביצה רפ"ב (טו, ב).

19 מסגנון לשון אדה"ז (סתקכ"ז סיב) „ומפני ב' דברים תיקנו חכמים דבר זה כו' משמע לכאורה, שאיז פלוגתא ביא ב' טעמים. וראה פני וצלח ביצה שם.

20 לי אדה"ז שם. וראה רשי ביצה שם ד"ה רב אשי.

21 ביצה שם.

22 וראה הגמרי הל' יו"ט פ"ז סק"ב. ביי סתקכ"ז ד"ה ומש' ויכול להניח.

23 שם.

24 ראה לקמן סי"א הביאור (עפ"י פנימויות הענינים).

25 כבשרע סתקכ"ז סי"ד. ובמג"א סוסק"ג.

26 לי אדה"ז שם.

ולכאורה איז ניט מובן: די גמרא ברענגט ביידע טעמים (פון רבא און רב אשי) בהמשך צו דער אסמכתא פון פסוק „זכור את יום השבת לקדשו“ (און די צווייטע אסמכתא ברענגט די גמרא ערשט נאכן אַראַפברענגן ביידע טעמים, פון רבא און רב אשי) — היינט פאַר-וואָס נעמט אָן רש"י אַז די אסמכתא פון פסוק „זכור את יום השבת לקדשו“ איז לויטן טעם פון רבא?³¹

ועפ"י הנ"ל איז מובן: דער לימוד פון דער צווייטער אסמכתא דריקט אויס די תקנה אין אן אופן שלילי — „אין אופן אלא על האפוי כו“: מ'האַט געאַסערט דעם בישול יו"ט סיידן עס איז דא „האפוי“, „בחמישי בשבת“³²; משא"כ דער לימוד פון פסוק „זכור את יום השבת לקדשו“ דריקט עס אויס אין אן אופן חיובי — עס מוז זיין דער „זכרהו“.

און דעריבער נעמט אָן רש"י אַז די אסמכתא פון „זכור את יום השבת לקדשו“ איז לויטן טעם פון רבא און די תקנה פון עירוב תבשילין איז אָן ענין חיובי — „כדי שיברור מנה יפה לשבת כו“.

ז. עפ"י הנ"ל — אַז לויט רבא איז די תקנה פון עירוב תבשילין אָן ענין חיובי פון „זכרהו מאחר שבא להשכיחו“ — קען מען זאָגן, אַז עס האָט אָן אַרט (לויט

התקנה איז דאָס אַוועקלייגן דעם עירוב וואָס דערמאָנט דעם חיוב צו מכין זיין די צרכי שבת (און אדרבה: דער איסור פון בישול מיו"ט לשבת סיידן מ'מאַכט פריער דעם עירוב, איז נאָר צו פאַר-שטאַרקן די תקנה פון הכנה לשבת כדבעי²⁷).

ו. עפ"י וועט זיין פאַרשטאַנדיק נאָך אָן ענין: די גמרא ברענגט צוויי אסמכתות פון פסוק אויפן דין פון עירוב תבשילין: (א) „אמר שמואל דאמר קרא“ זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו מאחר שבא להשכיחו“ (ב) „ותנא מיייתי לה מהכא את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו (וואָס שטייט בפרשתנו²⁸) מכאן אר"א אין אופן אלא על האפוי וכו' מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה“.

אויף „זכרהו מאחר שבא להשכיחו“ איז רש"י מפרש: „כשבא יו"ט בערב שבת קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו והזהירך הכתוב לזכרו וכשמערב ערובי תבשילין נמצא שזוכרו וכו'“ — וואָס פון פירוש רש"י איז מובן, אַז די אסמכתא פון פסוק „זכור את יום השבת לקדשו“ — „זכרהו מאחר שבא להשכיחו“ — איז (נאָר) לויטן טעם פון רבא³⁰.

מפרש על „זכרהו וכו'“ — „קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו כו“, מובן, שפירוש הפשוט בהאסמכתא הוא כטעמו דרבא.

(31) וראה ר"ן דמפרשו אליבא דר"א (זכרהו מיר"ט שבא לאסור עליך שלא תבשל לו וכו'), ובר"ף ורא"ש מביא רק האסמכתא דזכור וכו' ומ"מ מביא ב' הטעמים דרבא ורא"ש. וראה מאירי שבהערה הקודמת. ובצל"ח שם: „דרבא מפרש כפירשי ור"א מפרש כפירוש הר"ן וכו'“.

(32) ל' רש"י שם ד"ה אלא על האפוי.

(27) וראה ביצה שם: „אלא לרבא .. אפי' ביו"ט נמי .. גזירה שמא יפסע“.

(28) יתרו כ, ח.

(29) טז, כג.

(30) כמ"ש בשיטת ריב"ב לר"ף שם. מהרש"א ומהר"ם ש"ף שם. אבל בח"י המאירי מפרש הסוגיא כפירשי (כך נראה פי' סוגיא זו מתוך פי' רש"י) וכותב בפירוש (ועד"ז בבית הבחירה) „והני אמוראי כולו מיהא ס"ל דערובי תבשילין אסמכתא דילי מזכור וכו'“ (וראה הערה הבאה).

— אבל גם לפירושו, מזה שרש"י (ועד"ז במאירי)

שבת א' הוספה אין דעם „זכרהו" פון עירוב תבשילין³⁷.

ח. דערמיט איז אויך פארשטאנדיק דער דיוק הלשון פון אַלטן רבי'ן אין שו"ע:

ביי עירובי חצרות שרייבט ער: „העירוב אצל קיים אלא ביה"ש וכו' ויש לבצוע עליו בשבת שחרית .. דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת" — וואָס פון דעם המשך הלשון איז מובן, אַז דער הידור פון „לבצוע עליו בשבת שחרית" האָט ניט קיין שייכות צום ענין וגדר פון עירובי חצרות, נאָר ס'איז אַ זייטיקער ענין אין דער זאך, וואָס מ'האָט דערמיט געטאָן אַ מצוה „הואיל ונעשית בו מצוה כו'".

משא"כ דאָ ביי עירוב תבשילין איז ער מדייק: „לכתחלה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדיו ומ"מ מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של ע"ת עד אחד מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו .. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת כו'" — וואָס פון דעם דיוק וקישור הלשון איז מובן, אַז די הנהגה פון „להמתין מלאכול הפת עד א' מג' סעודות השבת כו'" איז (ניט נאָר אַ זייטיקער ענין, כנ"ל, נאָר אויך) אַ „מובחר" אין דער „מצוה", אין דעם ענין פון עירוב תבשילין.

ועפ"י הנ"ל איז עס מובן, ווייל דורכ- דעם וואָס מ'נוצט דעם עירוב בפועל פאַר צרכי וסעודת שבת איז מען מקיים דעם „זכרהו" אין אַן אופן פון „מצוה מן

דעם טעם) צו האַלטן גאַנץ דעם עירוב תבשילין אויך אינעם טאָג פון שבת גופא:

וואָרום הגם אַז ווען מ'ענדיקט צו- גרייטן אַלע צרכי שבת איז מען שוין באַוואָרנט פונעם חשש פון „קרוב שבת להשתכח .. ואינו מניח לשבת כדי כבודו" „ואינו מכלה את הכל ליר"ט כו'" (און מהאי טעמא מעג מען שוין דאָן עסן דעם עירוב³⁸), פונדעסטוועגן, וויבאַלד דער עירוב באַוואָרנט דעם (ענין חיובי) „זכרהו", איז מסתבר אַז דער זכרון מצד העירוב זאָל דויערן אויך אין שבת גופא — ווי דער פשוטות המכוון פון „זכור את יום השבת לקדשו", אַז מ'דאַרף געדענקן שבת אינעם טאָג פון שבת גופא³⁹.

בסגנון אחר: וויבאַלד דאָס איז אַ שבת „שבא להשכיחו", איז דער „זכור את יום השבת לקדשו" פון דעם שבת מיט אַ תוספת הדגשה (אַז דאָס זאָל אויך זיין — דורכן עירוב תבשילין — בשבת).

ווי"ל אַז דאָס איז דער טעם וואָס שטייט אין מהר"ל (ביי עירוב תבשילין) „וטוב להותיר מ"ט לשבת" (צו האַלטן דעם עירוב „לשבת") — וואָס פון סתימת לשונו איז משמע אַז דאָס איז ניט (נאָר) מצד דעם טעם פון „הואיל ואתעביד ב' מצוה חדא כו'"⁴⁰. און נאָך מער איז עס מובן ממש"כ במנהגים (פון מהר"א טירנא⁴¹) „וישמור העירוב עד שיכנס השבת" — ווייל לויט טעמו של רבא איז דאָס האַלטן דעם עירוב אויף

(33) נסמן בתחילת השיחה.

(34) ולהעיר מפרשי ביצה שם ד"ה מ"ט: וכי אתא קרא לקדוש היום כו'.

(35) כי רק אח"כ ממשך, ורשאי לאכול העירוב כליל שבת לבצוע כו' אך הנהיג מהר"ל כו', עיי"ש.

(36) דין עירוב תבשילין.

(37) וראה לשון אדה"י בסידורו (סדר עירוב תבשילין): יקח בעי"ט הפת משבח כו'.

במה דברים אמורים — ביי עירוב תבשילין, וואס מצד דעם עצם גדר פון „זכרהו“ (ביי עירוב תבשילין איז דא א סברא צו האלטן דעם עירוב ביז דער סעודה שלישיית³⁹;

משא"כ ביי עירובי חצרות וואו ס'איז ניטא אט דער טעם וגדר — איז (לדעת אדמו"ר הזקן⁴⁰) ניטא קיין סברא צו לאזן דעם עירוב אויף סעודה שלישיית, ווייל אדרבה, ס'איז בעסער „לבצוע עליו בשבת שחירות“ ווען מ'האט דערביי דעם קיום מצות אכילת סעודת שבת — א סעודה וואס מוז האבן פת לכו"ע, כנ"ל ס"ג⁴¹.

המובחר“; און דערפאר זאגט דער אלטער רבי „ומ"מ מצוה מן המובחר להמתין כו“, ווייל ער פסק'נט דאך אז לכתחילה דארף מען זיך נוהג זיין (אויך) ווי דער צווייטער טעם „להרבות בכבוד שבת“³⁸, כנ"ל ס"ד.

ט. לפי ביאור הנ"ל וועט אויך זיין פארשטאנדיק פארוואס דער אלטער רבי ברענגט די הנהגה פון „בוצע“ זיין אויפן עירוב ביי דער סעודה שלישיית נאך ביי עירוב תבשילין און ניט ביי עירובי חצרות:

ווי ס'איז מוסבר לעיל, אז לויט דעם טעם אז עירוב תבשילין איז „כדי להרבות בכבוד שבת“, איז אויך דאס נוצן דעם עירוב לצרכי שבת אן ענין פון „זכרהו“ — קומט אויס, אז וואס מער און לענגער מ'נוצט דעם עירוב ביי די סעודות שבת (ביי די ערשטע צוויי — ללחם משנה, און ביי דער דריטער — „לבצוע עליו“), איז אלץ מער הדגשה ויתרון אין דעם „זכרהו“: יעדער מאל וואס מ'עסט די מאכלי שבת וואס מ'האט צוגעגרייט יו"ט (דורכן עירוב), איז מען מוסיף אין דעם „זכרהו“ דורך משתף זיין צו דער סעודה דעם עירוב תבשילין.

אין אנדערע ווערטער: ווען מ'האלט דעם עירוב ביי יעדער סעודה, אויך ביי דער לעצטער סעודה — דער סעודה שלישיית, פארבינדט מען דעם „זכרהו“ פון דעם עירוב תבשילין מיט „כל צרכי שבת“ ביז די סאמע לעצטע צרכים, אויך מיט דער לעצטער סעודה.

(39) אלא מכיון שסברא זו לא נזכרה בגמ' וראשונים כו' לא כתב אדה"י בפירוש כ"א טעם המפורש „לעשות בו מצות הרבה כו“ — ע"ד משנת בלק"ש ח"ד (ע' 1126 ואילך) שכנראה אדה"י בשרע' שלו — ע"ד הרמב"ם בספרו — אינו מביא דינים מחודשים כו' — רק רמזה בסגנון לשונו, שאכילת (והשתמשות) העירוב בסעודת שבת היא גם גדר בעית גופא (כנ"ל ס"ח).

(40) וי"ל שטעם המהרי"ל הוא (לא מפני שפליג על סברא זו — ראה לעיל בפנים ס"ז בדברי המהרי"ל — כ"א) מפני שס"ל שברכת המוציא נוספת לסעודה שלישיית (עם אכילת פת או) מכריעה המעלה דאכילת פת לסעודת שבת (דלא כנ"ל ס"ג), כיון שגם לדעת אלו שאין חיו"ב פת בסעודה שלישיית, באם אכיל או פת — מצוה קעביד. וע"ד כשנוסף על ג' התפלות מתפלל כל היום (ברכות כא, א), נתינת צדקה לאחר ששכר נתן חומש, ועוד כו"כ. באופן אחר: שני ענינים בזה: ענין וחיו"ב סעודות שבת (ב, ג, או ד' שבת קיין, סע"ב), ענין וחיו"ב עונג שבת (בדברים ו) במאכלים שהם חשובים עונג ואין בזה שיעור דאפילו „דבר מועט ולכבוד שבת עשאו“, ולאידך גיסא „יש להרבות כו' כפי יכלתם והשגת ידם. וכל המרבה כו' ובתיקון מאכלים רבים וטובים היו משובח“ (שבת קיח, ב. רמב"ם הל' שבת פ"ל הל' שרע' אדה"י ר"ס רמב).

(41) אלא ששע"ץ למה מוסיף אדה"י בחציע"ג (ראה לעיל הערה 13). או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי — דלכאורה טוב יותר להמתין עד סעודת שחרית דאז עושים בו „מצות הרבה“ (ב"פ

(38) אלא שמ"מ, גם לטעמו דרבא איז חיו"ב כיון שגם אם לא יאכלוהו בשבת אין מקום להחשש „להשכיחור“, כנ"ל בפנים.

וואס איז מיקדשא וקיימא⁵⁰ מצ"ע איז כולו קדש, „אין בו פסולת כלל“⁵¹. משא"כ יו"ט — איז אויב עס פעלט בעבודתו פון דעם אידן (אפילו באם יחיד, אע"פ וואס דער „תקראו אתם“ פון ב"ד) איז געווען בשלמות) איז דא „פרש חגיכם“ (פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם)⁵² — די עבודה איז אין א טאג וואס מצ"ע איז ניטא קיין „פרש“ ובמילא נאָר „צדיק אוכל לשובע נפשו“.

וע"ד דער חילוק צווישן דעם אופן פון מתקן זיין דעם רע, ע"ד מעדנים „מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים כו“⁵³, און דעם אופן — אז ס'איז איבערהויפט ניטא קיין רע, ע"ד מעדנים „ממאכלים ערבים ומתוקים“⁵³.

און דאס איז דער חילוק (בפנימיות הענינים) צווישן די צוויי טעמים אויף עירוב תבשילין: לויטן טעם אז עס איז „כדי להרבות בכבוד יו"ט“ איז תוכן התקנה שלילה, און לויטן טעם „להרבות בכבוד שבת“ — חיוב (כנ"ל ס"ה בארוכה):

וויבאלד אז אין דער עבודה פון יו"ט דארף מען מברר און מתקן זיין עניני (וזמן) חול, איז אויך די תקנה „להרבות

יו"ד. די הוראה פון דעם ענין הנ"ל אין עבודת ה':

דער חילוק צווישן שבת און יו"ט איז מבואר אין זוהר⁴², אז שבת ווערט אנגע-רופן „קדש“⁴³ און יו"ט „מקראי קדש“⁴⁴, ווייל יו"ט איז מען בלויז „קורא“, „מזמין“⁴⁵ די בחי' פון „קדש“ (ד.ה. מען איז מזמין דעם „קדש“ אין אן „ארט“ (זמן) פון חול), משא"כ שבת איז די בחי' פון קדש אליין⁴⁶.

ד.ה. זמן היר"ט מצ"ע — איז שייך עניני חול — און די עבודה פון (מועדי ה' אשר תקראו אותם, אתם⁴⁸ — אידן דוקא) באשטייט אין „מזמין“ זיין אין דעם די בחי' פון קדש, אז די אכילה וכו' זאל זיין אין אן אופן פון „קדש“ — „צדיק אוכל לשובע נפשו“⁴⁹; ולכן שבת

לחם משנה וסעודת שחרית).

ואולי טעם המנהג „לאכול העירוב משחשיכה מיד“ (מנהג מהר"ם — נסמן בהערה הנ"ל) הוא לאשמעין ד' בבין השמשות סגי (ראה ב"י שבעה ערה הנ"ל), ע"ד מאמר ר' יורא ברכות לח, סע"א ואילך. ולהעיר ממ"ש המהרי"ל (אחי אדה"י) בשארית יהודה (חא"ח סי' ר'). נעתק בהוספות לשו"ע אדה"י א"ח ח"א ע' 52 [[356]]: שמעתי מפי קדשו (רבינו הזקן) פעמים רבות דכל ספק [שבשרי] העמיד בתוך חצעי' ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. וראה קונטרס השלחן (להרר"ח נאה) מבוא ס"ח. ואכ"מ.

(42) ח"ג צד, א.

(43) תשא לא, יד.

(44) אמור כג, ב. ד.

(45) ראה גם זוהר שם צג, ב; זמנין דקדש.

(46) וראה זוהר שם צה, א.

(47) בהבא לקמן — ראה ת"א ר"פ ח"י שרה.

סידור ר, ג"ד, רג, ג ואילך. ועוד.

(48) ר"ה כד, א.

(49) משלי יג, כה. — בת"א וסידור (רג, א

ואילך) מבואר ד. צדיק אוכל כו' הר"ע אכילת שבת.

אבל בסידור (ר, ג) מובא כתוב זה לענין אכילת יו"ט,

(*) ולהעיר ג"כ דכבוד יום קודם לכבוד לילה —

שו"ע אדה"י סרע"א טו"ח. וסרפ"ט.

עיי"ש. וכן משמע גם מזה שיו"ט נק' „מקראי קדש“ ויעיי' אה"ח בא ע' שט.

(50) ביצה יז, א.

(51) ל' הת"א שם. וראה (נוסף על הנסמן

בהערה (47): ת"א בשלח ד"ה ויאמר משה (סה,

סעי' ואילך). ד"ה הנ"ל סה"מ הנחות הר"פ (ע' עד

ואילך). סה"מ תקס"ח (ע' לב). סה"מ להצ"צ מצות

לא תבערו אש (צ, א ואילך). מצות אכילת ק"ק (צב,

סע"א ואילך). ד"ה והוא עומד תרס"ג. לקוטי לוי"צ

לזח"ג ע' רג.

(52) מלאכי ב, ג. וחי' פח, ב.

(53) תניא פכ"ז.

ניטא דער ענין פון לעיכובא. וע"ד החילוק בין צדיק ובינוני (שכל אדם יכול להיות בינוני⁵⁵) וע"ד החילוק דאתכפאי ואתהפכא.

פונדעסטוועגן דארף מען „לכתחלה“ זיך נוהג זיין „לפי טעם הב“ — וע"ד המבואר בכ"מ אז כדי די עבודה פון אתכפאי זאל זיין כדבעי ובאמיתית, מוז מען האבן אויך די עבודה פון אתהפכא⁵⁶ (עכ"פ מזמן לזמן):

וע"ד המבואר אין קונטרס עה"ח⁵⁷ לגבי דעם ענין פון יח"ע און יח"ת [וואס די עבודה שמצד יח"ע איז אתהפכא⁵⁸, און מצד יח"ת — אתכפאי], אז כדי די עבודה פון יח"ת זאל זיין כדבעי ובאמיתית, מוז מען האבן דער-צו די עבודה פון יח"ע — אפילו די ביי וועלכע די עבודה פון יח"ע קען נישט זיין באמיתית אין אן אופן תמיד.

יב. דערצו איז מען מוסיף נאך אן ענין, אז נישט נאר דארף מען זיך נוהג זיין לכתחילה „לפי טעם הב“, נאר מ'דארף (עכ"פ אלס „ויש נוהגין“, וואס ווערט אבער געבראכט אין שו"ע) נוצן דעם עירוב תבשילין ביי דער סעודה שלישית — וואס אין דעם זיינען דא צוויי קצוות: דער עירוב גרייט מען צו ערב יו"ט, גאר אין תחילת העבודה ווען מ'האלט נאך אפילו פאר דער עבודה פון יו"ט;

בכבוד יו"ט⁵⁹ בדוגמא לזה — צו באווא-רענען אן ענין פון (חול —) שלילה; משא"כ לויטן טעם „להרבות בכבוד שבת“ — וואס שבת איז מצ"ע מיקדשא וקיימא, העכער פון עניני חול, מצ"ע איז ניטא וואס צו שולל זיין (סיידן ער בריינגט עס אריין, ר"ל, ע"י מעשה שלו — דחילוק (גם מ'חול⁶⁰) שבת) — איז די זאך פון דער תקנה: להוסיף אור, אויפטאן אן ענין חיובי.

יא. עפ"ז קען מען אויך מבאר זיין (עפ"י פנימיות הענינים), פארוואס דער אלטער רבי ברענגט די צוויי טעמים אין א פארקערטן סדר ווי זיי ווערן געבראכט אין גמרא — פריער דעם טעם „להרבות בכבוד יו"ט“, און דער-נאך — „להרבות בכבוד שבת“:

התחלת העבודה (טעם הא') איז די עבודה פון סור מרע (כולל — בזמן דיר"ט — מחול), „להרבות בכבוד יו"ט“, און ערשט דערנאך קען מען צוקומען צו דעם העכערן אופן העבודה (טעם הב') „להרבות בכבוד שבת“ — ועשה טוב, כנ"ל.

און דאס איז אויך די הסברה פאר-וואס לכתחלה דארף מען זיך נוהג זיין „לפי טעם הב“, אבער עס איז נישט לעיכובא, ווי דאס איז לפי טעם הא' (כנ"ל ס"ד):

דאס וואס עס מאַנט זיך פון יעדערן ולעיכובא ככל מקום ובכל זמן ובכל ענין איז סור מרע — די עבודה מוז זיין ביי יעדער איינעם; משא"כ די עבודה פון שלילת מציאות הרע (נישט נאר בנוגע זיין מחדו"מ בפועל), איז נישט יעדער קען עס אויספירן, און דעריבער איז אין איר

55) ד.מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריו כל אדם ימשוך וכו' (תנאי רפ"ד), ועבודת הבינוני היא רק באתכפאי (תנאי פכ"ז. פ"ג. ועוד).

56) נוסף על המבואר בתנאי פ"ד: אך אעפ"י וכו'.

57) פ"ז ואילך.

58) וראה קונטרס עה"ח פ"ח (ס"ע 33), דהעבודה דיוחיע היא ע"ד הענין דשבת מצוה לענגו באכרש .. וזהו צדיק אוכל לשובע נפשו, עיי"ש.

אָבער לאידך, האָט יעדער איד דעם כח, שוין בתחילת (וההכשר ל)העבודה, צו גרייטן זיך (ניט נאָר צו דרגת שבת בכלל, נאָר) אפילו צו דער סעודה שלישית, וואָס איז, כידוע⁵⁹, די דרגא הכי עליונה אין שבת —

וואָרום הגם אז ער האַלט נאָך גאָר בתחילת העבודה, איז אָבער דורך דעם וואָס ער טראַכט און טוט אַ מעשה וואָס איז פאַרבונדן מיט שבת, ביז — דער

(59) ראה סידור סדר סעודת שבת בתחילתו. המשך תרס"ז בסופו (ע' תקמד ואילך). ובכ"מ.

סעודה שלישית, וועט דאָס ביי אים פועל'ן אז די עבודה, באַ וועלכע ער האַלט, זאָל געטאָן ווערן כדבעי ובאמיתית, און דערנאָך בריינגען צו אַ נאָך העכערע עבודה.

(משיחת שבת בראשית

(התועדות ב' — המשך לשמח"ת) (תשח"י)

*) שחל אז ביום ו' עש"ק. וראה לעיל בפנים השייכות דעירוב תבשילין לסעודה שלישית דוקא. ונח' בארוכה בהתועדות, שזהו טעם בפשטות להתועדות בתור המשך לשמח"ת — בזמן דסעודה שלישית דשבת בראשית הסמוך לשמח"ת (שחל ביום ועש"ק).

יתרו

מוז מען זאגן, אז חז"ל און רש"י מיט זייער שאלה און ענטפערס, זיינען אויסן צו באווארענען אן ענין אין תוכן הכתוב, וואס פאדערט הסברה און וואס איז ניט מוסבר דורך המשך הכתוב, את כל אשר עשה וגו'. דארף מען פארשטיין: וואס איז דא ניט פארשטאנדיק אין פשט הכתובים?

נאך דארף מען פארשטיין: דער נאמען יתרו (איינער פון די זיבן נעמען) איז צוגעקומען אין דער צייט ווען ער האט זיך מגייר געווען — כשנתגייר וקיים המצוות הוסיפו לו את אחת על שמו¹ — היינט ווי אזוי רופט אים דא דער פסוק מיט אַט דעם נאָמען (ווישמע יתרו). וויבאלד דאָ רעדט זיך וועגן דעם זמן ווען ער איז נאך געווען „כהן מדין“ — נאך איידער ער האט זיך מגייר געווען?²

ב. בכדי דאָס אַלץ צו פאַרשטיין דאַרף מען פריער מבאר זיין אַ פירוש

א. אויפן פסוק „וישמע יתרו כהן מדין גו“ פרעגן חז"ל: „מה שמועה שמע ובא“, און אין דעם ענטפער אויף דער שאלה זיינען פאראן עטלעכע דיעות: איין דיעה זאגט „מלחמת עמלק שמע ובא“, אַ צווייטע דיעה „מִת שמע ובא“, און די דריטע דיעה „קרי"ס שמע ובא“.

איז ידוע: די קושיא וואס מ'פרעגט אויף דעם: וואס פרעגן חז"ל „מה שמועה שמע“ און זוכן אן ענטפער אויף דעם, בשעת דער פסוק אליין איז ממשיך (אז געהערט האט ער) „את כל אשר עשה: אליקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים“?

נאָכמער: דאָס וואָס חז"ל זאָגן, אַז יתרו האָט געהערט וועגן „מלחמת עמלק“ אָדער וועגן „מִת“ וכו', איז, לכאורה, קשה פון דעם וואס עס שטייט אין פסוק אז געהערט האט ער „את כל אשר עשה גו“ כי הוציא גו“.

נאך שווערער איז צו פארשטיין, וואס אויך רש"י — וואס איז לכל לראש מפרש לפי פשוטו של מקרא — א פרעגט דא, אין זיין פירוש אויפן פסוק, די זעלבע שאלה און ב) אין זיין ענטפער איז ער מחבר צוויי (פון די דריי) דיעות: „קרי"ס ומלחמת עמלק“.

(5) הכרוז של רש"י — עיד הפשט — לפרש שדוקא ב' ענינים אלה „שמע ובא“ — ראה לקושי ח"א ע' 77 הערה 32. וראה לקמן בפנים סיב ובהערה 75.

(6) מכילתא ופרש"י כאן. ופרש"י שמות ד, יח. שמור פכ"ז, ח. תנחומא כאן ד.

(7) פרש"י כאן. עדי' בשמור' שם (לפי הא'). ובמכילתא כאן: שיתר במע"ט.

(8) ודוחק לומר, כמו שבי' אחדים מהמפרשים (ראה רע"ב, וט"ז כאן — לענין שם יתרו) ההתורה קראו ע"ש העתיד וכמו בשם הנהר השלישי גו' קדמת אשור (בראשית ב, יד ובפרש"י), כי (ע"ד הפשט עכ"פ) זהו שייך לומר כשאין שם אחר, אבל יתרו הרי הי' לו ד' שמות כו'. ועדי' צ"ל בהכ' שמות ג, א, ד, יח. וראה מפרש"י רש"י כאן. ואכ"מ.

(1) מכילתא כאן. זבחים קטז, א. ירושלמי מגילה פ"א ה"א. וראה לקמן הערה 75 השנינו' בלשונם.
(2) ראה מפרשי רש"י ריש פרשתנו. חזקוני.
מהרש"א זבחים שם. כלי יקר כאן. ועוד.
(3) ובפרש"י: בירידת המן ובבאר ובעמלק.
(4) ובפרש"י: זו גדולה על כולם.